

ЩО ТАКЕ ДЕРЖАВНИЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ СТАНДАРТ

Семен ГОНЧАРЕНКО, Юрій МАЛЬОВАНІЙ

Нині в Україні здійснюється широкомасштабна робота з опрацювання державного стандарту загальної середньої освіти (загальноосвітнього стандарту). Загальноосвітній стандарт — це система показників, що однозначно задає встановлені державою норми освіченості, досягнення яких обов'язкове для особи, яка одержує документ про загальну середню освіту.

Серед проблем, що належить розв'язати у процесі розробки такого стандарту, звернемо увагу на дві найсуттєвіші. Передусім потрібно визначити, з чого складатимуться обов'язкові для всіх учнів зміст і обсяг загальноосвітньої підготовки, що відповідатимуть вимогам сьогодення, забезпечуватимуть високий загальноосвітній рівень громадян України, її входження в європейський освітній простір. Вони мають бути потужними для опанування кожним учнем і складатимуть основу для повноцінного розвитку молодшої особистості, її успішної адаптації в подальшому житті. Не менш важливо також з'ясувати, як забезпечити надійне і об'єктивне визначення рівня досягнення встановлених норм освіченості кожним випускником.

Основними складовими загальноосвітнього стандарту є:

1) *базовий навчальний план*, що окреслює в інтегрованому вигляді контури змісту загальної середньої освіти (перелік освітніх галузей, що вивчатимуться в школі), визначає питому вагу кожної галузі в загальному обсязі шкільної освіти і тривалість її вивчення, встановлює тижневе наванта-

ження учнів кожного класу та співвідношення в ньому навчального часу, що відводиться на реалізацію державного (обов'язкового для всіх), регіонального і шкільного (що формується навчальним закладом з урахуванням інтересів, нахилів, здібностей, майбутніх життєвих шляхів школярів і сприяє їх розвитку) компонентів змісту освіти;

2) *стандарту освітніх галузей* (змістове наповнення галузі та обов'язковий для всіх учнів рівень його засвоєння), що можуть розроблятися стосовно галузі в цілому або навчальних предметів і курсів, у яких реалізується зміст відповідної галузі.

До стандарту не входить, але додається до нього система вимірників досягнення визначених освітніх норм.

Загальноосвітній стандарт покликаний упорядкувати навчальне навантаження школярів, перетворити його з фактора, що негативно позначається на їхньому фізичному і психічному розвитку, на позитивний фактор такого розвитку. Це досягається чітким визначенням обов'язкових для всіх учнів вимог до загальноосвітньої підготовки (навчальний зміст і рівень його засвоєння), здійсненим з урахуванням реальних навчальних можливостей дітей різного віку, що обумовлені об'єктивними психологічними, фізіологічними та іншими чинниками. Реалізація цієї функції стандарту передбачає передусім однозначне формулювання мети загальної середньої освіти, мети вивчення кожного навчального предмета і відображення їх у новій навчальній

літературі. Поки система освіти пропонуватиме учням незапитувані ніким знання, доти школа залишатиметься у двозначній ситуації: гігантське напруження сил педагога при мізерному коефіцієнті корисної дії і загубленому здоров'ї дітей.

Визначення загальноосвітніх вимог аж ніяк не означає уніфікації освіти, а, навпаки, створює необхідну базу для диференціації навчання, упорядковуючи його, надаючи можливість забезпечувати оптимальні умови для розвитку кожного школяра, задоволення його індивідуальних інтересів. Складається реальна основа для реалізації ідеї гуманізації навчання, коли учень може обирати зміст освіти і рівні його засвоєння відповідно до своїх уподобань і можливостей. Для цього стандарт має передбачати достатню кількість навчального часу в межах гранично допустимого навчального тижневого навантаження учнів кожного класу, яке він теж встановлює.

Визнаючи обов'язковий рівень освіченості, загальноосвітній стандарт, з одного боку, висуває освітні вимоги держави до її громадян, а з іншого — окреслює її зобов'язання перед громадянами щодо надання їм безоплатних освітніх послуг для досягнення такого рівня. Ця функція стандарту має, зокрема, внаслідок фінансових стосунків у сфері освітніх послуг, даючи змогу встановити, за які з них додаткова оплата правоприродна, а за які — ні.

Чітке визначення змісту загальної середньої освіти, рівня його засвоєння дозволяють об'єктивізувати контроль і оці-

нювання результатів навчання на основі використання системи вимірників, що додаються до загальноосвітнього стандарту. Крім того, така об'єктивізація має покінчити з тим, що на випускних екзаменах у школі, а ще більше на вступних екзаменах до вищих навчальних закладів контролюють позапрограмний матеріал. Взагалі освітній стандарт повинен сприяти певній нормалізації взаємин між школою і вищим навчальним закладом як двома рівноправними партнерами, які наділені однаковим ступенем довіри з боку держави і суспільства, позбавити школу страху перед ним. Це, в свою чергу, має скоригувати вимоги до загальноосвітньої підготовки випускників-абітурієнтів, зробити їх чіткими і відкритими. У багатьох країнах світу вищі навчальні заклади обирають собі студентське поповнення серед випускників школи за результатами загальнодержавного стандартизованого контролю їхньої освітньої підготовки. І не існує там могутньої армії репе-

титорів, яка годується за рахунок неузгодженості шкільних навчальних програм і програм вступних екзаменів.

Введення загальноосвітнього стандарту слід розглядати як дійовий чинник поліпшення якості загальноосвітньої підготовки школярів. Нечітко визначені уявлення щодо змісту загальної середньої освіти і вимог до його засвоєння, довільна їх інтерпретація укладачами програм і авторами підручників призводили і призводять до непосильності цих вимог для значної частини учнів. Це є причиною досить низького рівня знань у багатьох, хто одержує атестат про загальну середню освіту. Запровадження чіткої фіксованих, науково обґрунтованих норм освіченості дає змогу ставити питання про гарантоване досягнення їх усіма випускниками школи.

Здебільшого загальноосвітній стандарт пов'язують лише із визначенням мінімальних обов'язкових вимог до окремих аспектів освіти або до освіти в цілому. Це не зовсім повне його

розуміння. Дійсно, характеристика навчального змісту, обов'язкового для засвоєння всіма учнями, з чітким визначенням рівня такого засвоєння, що є достатнім для формування повноцінної сучасної особистості, з одного боку, і посиленням для учнів — з іншого, має бути представлена у структурі стандарту. Про мінімізацію тут можна і треба вести мову як про доцільний критерій строгого відбору елементів цього змісту, що забезпечить його фундаментальність і позбавить зміст «засміченості» фактологічним, дріб'язковим матеріалом. Але стандарт забезпечує і можливості для реалізації кожним учнем власної освітньої «траєкторії», передбачаючи в кожному класі відповідну кількість навчальних годин для поглибленого, у порівнянні із загальнообов'язковим, вивчення змісту освітніх галузей, компенсуючих і розвивальних занять, навчання учнів за індивідуальними програмами тощо.